

TREGIME

DIBËNËN
SHTETIT
81432
P59

**PERGJIGJE
LETRES**

81H-32

PSS.

PËRGJIGJE LETRËS

Tregime dhe skica

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

EDHE NJË KËNGË TJETËR

Posta e policisë në Vranisht s'kishte në atë kohë as dritë elektrike, as radio e, për këtë arsye, komandanti i saj, shoku Zenel Leka, nxiste Sadikun dhe Pjetrin t'i binin çiftelisë. E vërteta është se si Sadiku ashtu edhe Pjetri s'kishin nevojë për nxitje, mbasi këtë punë e kishin merak vetë. Sapo u jepej rasti, ose kishin kohë të lirë, ata merrnin çiftelinë, uleshin te stoli, nën hijen e sallgëmit, dhe ia fillonin këngës.

Jonet e këngës përhapeshin luginave e prozhmeve gjersa treteshin në largësi së bashku me gurgullimën e ujërave dhe fëshfërimën e gjetheve të pemëve.

Nuk ka asnjë vegël tjetër muzikore që të barazohet me çiftelinë për tonet e saj të veçanta. Timbri i saj duket sikur ka përmbledhur meloditë e natyrës së bjeshkëve në pranverë. Mbyll sytë kur dëgjon një çifteli dhe të ngjan se ke përpara një vijë që gurgullon gëzueshëm duke shkuar tatëpjetë prozhmeve e sukave; atje dëgjon zukatjen e mijëra bletëve mbi lulet e pranverës, zhurmën e pyllit nga flladi i erës, lodrimet e fijeve të barit nën pikat e shiut, kleisjen e yjeve kur dalin mbi mal. Dhe para së gjithash çiftelinë e ke shok.

Ajo të shoqëron kur ti këndon, mbush boshllëqet midis vargjeve, kur ti lodhesh ose merr frymë, dhe këndon vetë kur e do puna. Ajo të kupton e të bindet si të jetë e gjallë. Dhe nuk u bindet vetëm gishtave, më shumë i bindet zemrës dhe harmonizohet me të. Këndon dhe për brenga dhe për halle, për gëzim e dashuri, për trimëritë e largëta të brezave dhe për ato të afërmet. Në bishtin e saj janë regjistruar me mijëra histori trimash, me mijëra dashuri e ndjenja intime. Brezat kanë lënë aty gjurmët e tyre.

Kur nis çiftelia, pleqtë presin këngën dhe mbajnë në vesh. Zakoni dhe tradita i kanë dhënë asaj në këtë mënyrë një vend nderi duke e vendosur mbi hajt. Ajo sillte lajmet e komentonte ngjarjet e mëdha; përjetësonte trimëritë dhe u këndonte heronjve.

Ja, këto po mendonte Sadiku atë ditë pranvere në oborrin e postës. Melodia po i dilte pak e trishtuar. Kështu ngjiste gjithë herët që merrte këngën e Lulës dhe këtë e dinin shokët e tij. Duke kënduar atë këngë ai shprehte mallin dhe brengën e tij. Kjo këngë që e re, s'kishte disa vjet që këndohej nëpër dasma e gëzime, në ditëlindje dhe festa popullore, në bjeshkë dhe në stane. Këngëtarët e vetëmuar këndonin trimërinë e saj. Atë këngë duhej ta kishte nxjerrë Sadiku, se atij i takonte para të tjerëve, por Sadiku nuk dinte të bënte vargje. Këngën e kishte hartuar dikush tjetër por siç ngjet shpesh në këso rastesh që hapur me shpejtësi dhe që përpunuar duke u bërë pasuri e gjithë krahinës. Lulës së Mark Shytit tani i këndonin të gjithë, por ata i këndonin vetëm trimërisë së saj, kurse Sadikun, kur i përmendte emrin e saj, e shtrëngonte diçka në

zemër. Ai e kishte dashur Lulën dhe ata kishin qenë në prag të fejesës, kur një natë dhjetori të vitit 1945, — atëherë Arma e Policisë nuk kishte mbushur veçse gjashtë muaj që kurse qe krijuar, — Lula, duke iu përgjegjur alarmit të postës së policisë kishte shkuar, si shumë fshatarë të tjerë për të rrethuar një bandë kriminelësh në stanet sipër fshatit.

Nuk ishte hera e parë që trimëresha Lulë shkonte në ndihmë të forcave të policisë dhe të organeve të ndjekjes. Ajo e kishte bërë këtë gjë sa herë ishte paraqitur rasti dhe sa herë e kishte dashur puna. Por në atë betejë ajo la nam, sepse u sul vetë e para në krye të forcave për të zhdukur armiqtë. Që ajo që hodhi shishen me benzinë mbi kasollet ku ishin strukur kriminelat. Plani i armiqve, që të rezistonin gjersa të errej e pastaj të largoheshin, dështoi. Armiqtë si të tërbuar tentuan të çanin rrethimin dhe u sulën pikërisht në drejtim të Lulës. Ajo luftoi kundër tyre dhe ra si trimëreshë. Ja, kështu e dha fjetën Lula, dhe këto thoshte me pak fjalë edhe kënga.

Që atëhere kishin shkuar shtatë vjet dhe Sadiku s'po vendoste ende të martohej. Plaga që i kishte hapur humbja e Lulës nuk qe mbyllur dhe me këngë e çifteli ai shprehte mallin e dashurisë së pa-realizuar. Kjo qe edhe arsyeja që ai e këndonte me aq pasion këngën e saj dhe ndryshe nga të tjerët, më me ndjenjë, më me shpirt, sepse ai i këndonte jo vetëm trimërisë por edhe dashurisë.

Tani Sadiku po bënte katër vjet që kurse kishte hyrë në Armën e Policisë dhe qe veshur me uniformë, pa llogaritur këtu kohën që kishte kaluar në Tiranë për të kryer shkollën njëvjeçare të poli-

cisë. Gjatë kësaj kohe kishte punuar si në qytet ashtu dhe në postat e policisë të lokaliteteve të vogla dhe kudo kishte ndjerë dashurinë e sinqertë të njerëzve të thjeshtë, të njerëzve të popullit.

Ai vetë kur kishte qenë i vogël, kishte patur shumë frikë nga xhandarët, ndonëse i kishte parë fare rrallë. Ata vinin në fshatin e tij për të arres-tuar njerëzit që s'kishin para të paguanin taksat. Xhandar dhe burg për të pothuajse kishin të njëjtin kuptim dhe, sa herë që bënte ndonjë prapësi, nëna i thoshte se do ta kallëzonte te xhandari kur të vinte në fshat.

Tani fëmijët e fshatit në Vranisht qenë miqtë më të mirë të Sadik Morinës. Ata, kur delnin nga shkolla, ktheheshin në oborrin e postës, këndonin bashkë me të ose dëgjonin meloditë e çiftelisë. Disa prej tyre kishin sjellë dhe informata shumë të vlefshme për njerëz të dyshimtë që qarkullonin atyre anëve jo shumë larg zonës kufitare.

Kjo lidhje e ngushtë e njerëzve të popullit shfaqej në mënyra të ndryshme. Ata e kishin kuptuar me kohë se Arma e Policisë mbronte rregullin dhe rendin nga kriminelët dhe të arratisurit e viteve të para, nga diversantët dhe spiunët, nga keqbërësit e vjedhësit e kategorive të ndryshme, nga spekulatorët e matrapazët. Ishin njerëz të thjeshtë, punëtorë e fshatarë, këta që ndihmonin Armën e Policisë. Pra shtëpiake qytetarë të ndershëm e ndihmonin policinë në punën e saj.

U ndie zilja e telefonit dhe nënoficeri i rojes u përgjigj. Ai filloi të thërriste me zë të lartë:

— Komandant Zeneli, ju kërkojnë në telefon!
Sadik Morina e preu këngën me çifteli, sepse

kur bisedonin në telefon me zona të largëta zëri në kufjen e telefonit mezi dëgjohej.

Sadikun e kishte marrë malli për njerëzit e familjes dhe për fshatin. Atë verë motra e tij, Lavdija, kishte mbaruar shkollën shtatëvjeçare dhe kishte dëshirë të vazhdonte shkollën e mesme në Tiranë. Bursa i qe dhënë, por prindërit s'donin ta dërgonin, sidomos babai. Ai thoshte se s'kishte ç'i duhej më shumë shkollë dhe gjente si shkak se asnjë prind tjetër, deri atëkohë, nuk kishte pranuar t'i nxirrte vajzat nga shtëpia e t'i dërgonte pa njeri, larg shtëpisë, për tre a katër vjet. Ky qe një zakon që s'thyhej lehtë dhe i ati i Sadikut ndruhej e s'donte të vihej në shinjestër si njeri që prish zakonet e aq më tepër në një çështje delikate si kjo, ku patjetër gojë e këqija do të «shpërthenin» për nderin e vajzës.

Mirëpo Lavdija donte të shkonte në shkollë, i kishte hyrë në zemër të bëhej mësuese dhe vetëm për këtë ëndërronte. Ajo i kishte dërguar një letër Sadikut ku ia thoshte hapur dëshirat e saj dhe e ftonte të vinte në shtëpi dhe t'u mbushte mendjen prindërve. Detyrë e vështirë për Sadikun. A do të arrinte t'ia mbushte mendjen babait? I ati e dinte se i biri ishte punëtor politik, të cilin pushteti e donte dhe e nderonte, përderisa e kishte vesnur me uniformë. Ai e ndjente veten krenar për këtë, po ama, kur vinte puna për çështjet familjare ai ishte babai dhe Sadiku i biri. Sadiku e ndjente këtë dhe e dinte se e kishte më lehtë me të tjerët se me babanë e vet.

Ja për shembull, Sadiku e kishte bindur Arif Spahon, sigurisht me vështirësi, me këmbëngulje dhe lutje, që ta dërgonte vajzën në shkollë. Dhe

Arifi me gjysmë zemre e kishte pranuar. Po tani po e shikonte vetë se e bija jo vetëm që s'kishte pësuar gjë të keqe, por përkundrazi kish mësuar e vazhdonte të mësonte për mrekulli dhe dërgonte letra kaq të bukura, sa ai i lexonte nga katër a pesë herë e gati sa nuk i mësonte përmendsh. Arifi për këtë ia dinte të mirën Sadikut dhe e quante mik për kokë. Arifi që anëtar i grupeve vullnetare dhe aktivist i dalluar.

«Më duhet të marr disa ditë leje, — tha Sadiku me vete, — të shkoj në shtëpi dhe të bisedoj me babanë.»

Komandanti i postës doli tek dera.

«A t'i them tashti? mendoi Sadiku, po prapë i erdhi rëndë se komandanti i kishte premtuar që do ta dërgonte me leje në fillim të shtatorit.

Atë kohë në postë u duk një gjahtar me çizme e çifte. Pas i vinin dy langonj me këmbë të gjata e veshë të varur. Ai diç bisedoi me komandantin, dhe në postë u dha alarmi. Të katër policët menjëherë u vunë në gadishmëri dhe atje mbeti vetëm nënoficeri i rojes.

Gjahtari kishte parë rastësisht një burrë me veshje gjysmë ushtarake që po shikonte me dylbi në drejtim të fshatit dhe pat dyshuar. Të dhënat e tij korrespondonin me përshkrimin fizik të një kapobande të rrezikshme.

Katër u nisën, po gjersa dolën nga fshati u bënë katërmëdhjetë, e gjersa arritën në vendin e treguar mbi tridhjetë e pesë. Fshatarët linin punën dhe rendnin pas shokëve të policisë.

Sadiku ecte pranë Arifit që kishte ardhur drejt prej arës dhe të dy po bisedonin se si mund t'i organizonin forcat.

Rrethimi i vendit u bë sipas planit e kur nisi pushka erdhën në ndihmë edhe fshatarë të tjerë, të cilët i sollën aty vetëm krismat.

Po njerëzit e bandës kishin zënë një pozicion të mbrojtur nga natyra me gurë të mëdhenj dhe qe tepër e vështirë t'u afroheshe.

Përpyekja po zgjatej dhe rezultatet s'po duke-shin.

— Ata e duan me granata, — dëgjoi Sadiku një zë pranë tij. Ishte Arifi që po përgjonte se mos dukej ndonjë kokë në shkëmbin përkundrejt.

Sadiku e gjeti me vend planin e shokut. Nxori granatat dhe po hiqej zvarrë. Ai u habit kur vuri re se përbri tij po zvarritej edhe Arifi.

— Po ti ku vete?

— S'të lë vetëm.

— Po a e di se kështu mund të na diktojnë më lehtë?

— Një herë kemi për të vdekur, — ia pat Arifi.

— Si thotë ajo kënga për Lulë Markun:

*Cucë malsie ti s'u ndale,
Por luftove me trimni...*

Kur armiqtë i diktuan, ata ndodheshin thuajse rrezë shkëmbit dhe plumbi i armikut s'i hante, por edhe pozicioni që zunë të dy shokët nuk qe fort i mirë. Mund të luftonin vetëm me granata, madje edhe ato duhej t'i hidhnin me saktësi se qe rrezik t'u binin vetë atyre në kokë. I pari hodhi granatën Sadik Morina dhe pas tij edhe Arifi. Pas krismave u dëgjuan disa britma e të shara nga ana e armiqve. Lufta u ndez e rreptë me bomba dhe granata nga të dy anët. Banda u asgjësua por një cifël bombe e

plagosi rëndë në gjoks Arifin dhe ai pas pak mbylli sytë në krahët e Sadikut.

Pak ditë pas këtij aksioni një këngë e re u dëgjua në ato anë. Qe kënga për trimërinë e Arif Spahos dhe të një polici me emrin Sadik. Por Sadiku, kur e këndonte këtë këngë, emrin e vet nuk e përmendëte, por thoshte thjesht: Një shok i Arifit..... Të gjithë e dinin se brenda telave të çiftelisë gjëmon-te edhe trimëria e policit Sadik Morina.